

Posudzovateľ: prof. PhDr. Tibor Žilka, DrSc.

Ladislav Navrátil – Jozef Šimurka

PRAKTICKÁ PRÍRUČKA SLOVENSKEHO PRAVOPISU

Obálka: Lucia Mertlová

Vydavateľ: ENIGMA, Nitra

Kontakt: Nitra, tel.&fax: 037/6555551

enigma@slovanet.sk www.enigma.sk

Tlač: AVE DUO CLAUDIUS PRINT, Sered'

Vytlačené: 2005

Druhé, upravené a doplnené vydanie

© Text copyright: Ladislav Navrátil, 2002, 2005

Jozef Šimurka, 2002

© Cover copyright: Lucia Mertlová, 2005

© Enigma, 2005

Predhovor (L. Navrátil).....	7
Úvod (L. Navrátil).....	9
Vývin slovenského pravopisu (L. Navrátil)	15
I HLÁSKOSLOVIE, VÝSLOVNOSŤ, PRAVOPIS (L. Navrátil)	29
1 Hláska – fonéma – graféma	29
2 Inventár slovenských hlások	31
2.1 Samohlásky	31
Kvantita vokálov	38
Pravidlo o rytmickej krátení a výnimky z neho	42
Rozdeľovanie slov	46
2.2 Spoluhlásky	50
Znelostná asimilácia	56
Zdvojené spoluhlásky	58
Spoluhláskové skupiny	58
II PÍSANIE VEĽKÝCH PÍSMEN (L. Navrátil)	60
III INTERPUNKCIA (J. Šimurka)	71
Bodka	73
Výkričník	77
Otáznik	78
Čiarka	79
Bodkočiarka	89
Dvojbodka	90
Úvodzovky	91
Pomlčka	92
Spojovník	95
Tri bodky	97
Apostrof (odsuvník)	98
Zátvorky	99
Lomka	100

prázdný. Ak je vedľajšia veta na začiatku súvetia, vydeľovaciu funkciu tu má veľké začiatkové písmeno, napr. *Kto chodí do mlyna, ľahko sa zamúči.* Ak je vedľajšia veta na konci vety, vydeľovaciu funkciu má bodka, napr. *Bežal, ako keby ho boli vystrelili.* Ako vidieť z príkladov, vždy je tu dvojica znamienok.

Takýmto spôsobom môžeme vydeliť aj iné vložené úseky, ktoré nemusia mať charakter vedľajšej vety, napr. *Cez otvorené dvere, akiste z kuchyne, šírila sa vôňa pečeného mäsa.* V tejto vete by sme vloženú časť *akiste z kuchyne* mohli dať aj medzi pomlčky alebo do zátvoriek. To znamená, že k vydeľovacím znamienkam patria aj dve pomlčky a zátvorky.

Osobitným typom vydeľovacích znamienok sú úvodzovky. Vydeľujeme nimi predovšetkým priamu reč z kontextu alebo doslovnú reprodukciu cudzej reči čiže citát, napr. „*A vidíte, povedal, „predsa sme ten príklad vyrátali.*“ Do úvodzoviek dávame aj slová, ktoré sa majú ináč chápať, ako je to bežné, alebo ktoré sa nehodia do bežného vyjadrovania, napr. *Každé „prečo“ má svoje „preto“.* *Na Spiši sa pestujú „bandurky“.*

- b) Oddeľovaciu funkciu má napríklad čiarka vo viacnásobnom vetnom člene, napr. *Opatrne sa priblížil ku kolibe, vybral odtiaľ sekeru, pílu, kladivo a klince.*

Oddeľovaciu funkciu majú aj bodkočiarka a dvojbodka, najmä ak sa kladú medzi voľnejšie súvisiace časti výpovede, napr. *Zápas o demokraciu na Slovensku stále pokračuje; menia sa však nielen jeho metódy, ale aj formy. Zmyslov máme päť: zrak, sluch, čuch, chuť, hmat.*

- c) Typickú spájaciu funkciu má spojovník. Spájajú sa ním dve priezviská jednej osoby (*Mária Rázusová-Martáková*), priradené prídavné mená (*anglicko-slovenský a slovensko-anglický slovník*), prídavné mená vyjadrujúce zreteľ (*inžiniersko-technické kádre*), ako aj bližšie určenie zemepisných mien (*Martin-Vrútky, Bratislava-Staré Mesto, Bratislava-mesto, Bardejov-Dlhá Lúka, Sliač-kúpele*), a napokon aj prístavkové spojenia (*Hviezdoslav-epik*).

Hoci každé interpunkčné znamienko má inú funkciu, predsa sa však niekedy aj rozdielne interpunkčné znamienka používajú v rovnakej funkcii. Takáto ekvivalentnosť existuje napr. pri vydeľovaní vložiek (vsuviek) a rozličných vložených častí vety čiarkami alebo pomlčkami:

Zajtra, ako som už povedal, nikde nepôjdeme.

Pred tromi rokmi – ak sa pamätáte – tu vás boli chytli.

Rovnako sa využíva aj ďalšie interpunkčné znamienko, a to zátvorky: *Na niektorých jej kolegov (sú dvaja) a kolegynne (sú precitlivejšie a je ich osem) to pôsobí šokujúco.*

Niekedy sa kombinujú dva spôsoby (čiarky a pomlčky alebo pomlčky a zátvorky) vydeľovania vsuviek, ak je vsuvka vložená do inej vsuvky:

Všetky predstavenia – až, pochopiteľne, na Petrovec – boli simultánne.

Ten nemá srdce – a nemá ho ani Paľo u Ľapákov (hoci je sedliak), keď nejde po ňu.

Zhodne sa využívajú niektoré rozdielne interpunkčné znamienka aj pri tzv. vytýčenom vetnom člene, ktorý sa oddeľuje čiarkou alebo pomlčkou:

Myslia obaja na to isté, na dievčatko. Turkov – tých vám je ako dreva v lese.

Popri čiarky a pomlčke sa niekedy rovnako používajú aj dvojbodka a čiarka:

Hovorí: nebolo nijakej istoty, to môže dosvedčiť každý.

Z ďalších interpunkčných znamienok sú to tri bodky a pomlčka, ktoré môžu naznačovať vypustenie istej časti vety:

Teraz vari už nebudete... Nie je dôležité zvíťaziť, ale –

Z našich výkladov vidieť, že v niektorých prípadoch sa v rovnakej funkcii môžu používať dve či tri interpunkčné znamienka. Zmienky o využívaní rozdielnych interpunkčných znamienok v rovnakej funkcii sú uvedené v PSP. Chceli sme jednak upozorniť, že niektoré interpunkčné znamienka fungujú vlastne niekedy ako ekvivalentné grafické prostriedky, jednak prispieť aj k hlbšiemu poznaniu vzájomných vzťahov niektorých interpunkčných znamienok, čím sa prekoná ich doterajšie chápanie a výklad ako osobitných alebo samostatných grafických znakov, ktoré spolu akoby vôbec nesúviseli a nemohli sa niekedy aj zamieňať alebo ľubovoľne používať podľa potrieb (a vari aj záľub) používateľa jazyka, autora písaného textu.

Bodka

Bodka (.) sa píše:

1. na konci oznamovacej vety alebo súvetia, napr. *Staroba sa ho chytá ako pleseň chleba. Marina ako ohromená stojí a bojí sa aj dýchať.*

2. za osamostatneným vetným členom, napr. *Tak málo stačí ku šťastiu. Dúšok vína. Napoludnie prišiel Tomáš na kobyle. Nahnevaný a mrzutý.*
3. na konci vety za slovesným tvarom rozkazovacieho spôsobu, ale aj bez neho, ak má veta ráz prosby, žiadosti, rady, pokynu alebo na konci želacej vety, napr. *Vyhľadajte vo vetách podmet a prísudok. Bár by bolo po vojne. Pôjdeme. Predplatné posielajte na adresu administrácie.*

Poznámka. Na konci želacej vety sa môže písať nielen bodka, ale aj výkričník, napr. *Bodaj ti do jazyka udrelo! Šťastnú cestu!*

4. za skratkou, napr. *č.*, *čís.* (číslo), *s. str.* (strana, stránka), *t. j.* (to jest), *resp.* (respektíve), *tzv.* (takzvaný), *PhDr.* (philosophiae doctor), *PaedDr.* (paedagogicae doctor), *doc.* (docent), *prof.* (profesor)...

Skratka je vždy súčasťou grafického (písomného) obrazu slova, nie zvukového, preto skrácujeme napr. *riad. školy* = riaditeľ školy (a nie riad'), *odd.* = oddelenie (a nie odd'), *lat.* = latinský, latinčina (a nie la').

Pri tvorení skratiek musíme dbať na to, aby sa skratka končila – pokiaľ je to možné – na spoluhlásku: slovo *slovenský* sa môže skrátiť na *sl.*, *slov.*, *sloven.*, ale nikdy nie „slo.“ ani „slove.“

Na samohlásku sa skratky končia pomerne zriedkavo, napr.: *a. i.* (a iné, a iní, a inde), *o. i.* (okrem iného), *a. s.* (akciová spoločnosť), *s. r. o.* (spoločnosť s ručením obmedzeným).

Poznámka. Bodka sa píše za skratkou rodného mena a priezviska, ako aj za skratkou zemepisného názvu alebo jeho časti, napr. *J. M. Hurban* (Jozef Miloslav Hurban), *B. B.* (Banská Bystrica)...

5. za radovými číslovkami, napr. *1.* (prvý), *101.* (stoprvý), *200.* (dvojstý), *VIII. tr.* (ôsma trieda), *Mojmír II.* (Mojmír Druhý), *III. zjazd* (tretí zjazd), *7. §* (siedmy paragraf), *1. január 2000* (prvý január 2000).

Poznámka. Bodka sa píše aj za číslicami zastupujúcimi vyjadrenia po prvé, po druhé atď., napr. *V spisovnej slovenčine je šesť pádov: 1. nominatív, 2. genitív, 3. datív, 4. akuzatív, 5. lokál, 6. inštrumentál.*

6. za veľkým písmenom, ktoré sa používa na označenie skupiny alebo podskupiny (podobne ako za arabskými alebo rímskymi číslicami), napr. *Pridavné mená vzťahové*
A. Odvodené od podstatných mien,
B. Odvodené od sloviess,
C. Odvodené od prídavných mien.

7. za číslicami na oddelenie skupiny alebo podskupiny, napr. *1.I.* (prvá skupina, prvá podskupina), *1.II.* (prvá skupina, jedenásta podskupina) alebo *1.I.I.II* (bez bodky na konci); na konci sa bodka píše, ak za takýmito číslicami nasleduje výraz alebo veta, napr.

2. Morfologické kategórie substantív

2.1. Kategória rodu

2.1.1. Rod cudzích substantív

2.1.2. Rod pomnožných podstatných mien

2.2. Kategória čísla

2.3. Kategória pádu

8. ako znamienko na označenie násobenia, napr. *5.4* (päť krát štyri), *a . b* (a krát b);
9. ako znamienko na odčlenenie hodín a minút vyjadrených číslicami, napr. *v utorok o 12.30 hod.;*
10. pri vymenovaní alebo pri označovaní odsekov používame buď číslice, alebo písmená, napr.

<i>1. miesto</i>	alebo	<i>a) miesto</i>
<i>2. čas</i>		<i>b) čas</i>
<i>3. spôsob</i>		<i>c) spôsob</i>
<i>4. príčina</i>		<i>d) príčina</i>
11. za číslom, keď ním označujeme napr. strany, odseky, záhlavia, riadky, paragrafy, verše atď., a to vtedy, keď pred číslom nestojí meno, na ktoré sa vzťahuje, napr. *Vyhľadajte na 25. strane, 3. odsek III. záhlavia, 6. riadok odspodu v 6. § ...*
12. keď text v zátvorkách len dopĺňa, bližšie určuje text vety pred zátvorkou, vtedy bodku kladieme až za zátvorku, napr. *Tretia dvojica prác sa týka listov a listín z konca stredoveku (do roku 1491).* Keď text v zátvorkách je samostatný vetný celok, dávame bodku pred zátvorku. Vety v zátvorkách začíname veľkým písmenom a bodku kladieme na konci vetného celku pred zátvorkou: *Baby súhlasne hovorili, že jej „prechladla krv“.* (Okrem toho mohlo byť aj niečo iné.)
13. bodku dávame za meno, skratku mena (i pseudonymu) alebo za autorovou značkou, keď sa uvádza na konci článku, napr. *Za vykonanú prácu sme mu povedali. Karol FakPa.*
A to si žiadame v záujme slovenskej divadelnej kultúry. –tko.
Filmu však chýba poctivá myšlienka. J. S. (alebo j.s.)
Naša verejná správa je v tomto smere ťažkopádna. F.
 Keď je však zo stredu mena vytrhnutá jedna alebo dve, prípadne

aj viac slabík alebo len písmen, táto časť mena prestáva byť skratkou a stáva sa už značkou; v takýchto prípadoch nedáva sa na konci značky bodka, ale upravuje sa niekoľkorakým spôsobom, a to buď medzi dve pomlčky, napr. *-tri-* (Petrikovich), *-abi-* (Fabián), buď medzi dve pomlčky a zátvorky: (*-áč-*) = Kováčik, buď medzi dve zátvorky bez pomlčky (*áč*) = Kováčik, (*rp*) = Trpčák;

14. v slovách vulgárnych, ktoré by mohli vzbudiť verejné pohoršenie, vypíšeme len prvú hlásku a ostatné hlásky vybodkujeme, resp. dáme trojbodku, napr. *do r...*

Bodka sa nepíše:

1. za menom autora a názvom knihy alebo článku, za nadpisom, za názvom školskej úlohy, za názvom slohového útvaru v školskej úlohe, ktorý sa uvádza v zátvorke, za nápisom, za pomenovaním ulice, námestia, nábrevia ap. (na uličnej tabuľke), za krátkym oznamom, upozornením, názvom budovy, miestnosti a pod., napr. *Martin Kukučín, Dom v stráni, Filozofia a riešenie problémov súčasného sveta, Výročie založenia SAV, Diktát, Moji rodičia (Opis), Človek a kultúra (Úvaha), Námestie republiky, Predajňa pre rekonštrukciu zatvorená, Dom umenia, Sieň Ladislava Novomeského, Slovenské národné divadlo, Galéria mesta Bratislavy.*

Poznámka. Za názvom článku, správy, kapitoly a pod., ktorý je súčasťou textu (hneď za ním začína vlastný text), sa bodka píše (názov býva obyčajne odlišný aj typograficky, napr. polotučným typom písma, alebo je od ostatného textu odčlenený ešte aj pomlčkou), napr. *Konferencia MAAE. – Vo viedenskom kongresovom centre včera pokračovala 32. generálna konferencia Medzinárodnej agentúry pre atómovú energiu (MAAE).*

2. za určením miesta a dátumu (časového údaj), ktoré sú umiestnené osobitne (v osobitnom riadku), napr. *Bratislava 28. 10. 1998, Košice október 2000.*
3. za doplneným údajom v úradnom tlačive, triednej knihe, na vysvedčení, dotazníku ap., napr. *Rodné (krstné) meno a priezvisko: Lukáš Šimurka*
Dátum narodenia: 20. 3. 1989
Miesto narodenia: Bojnice
4. za iniciálovou skratkou: *STV (Slovenská televízia), MS (Matica slovenská), NBS (Národná banka Slovenska), USA (United States of America), SEČ (stredoeurópsky čas)...*
5. za číslicou, ktorá označuje základnú číslovku stojacu za nadradeným menom, napr. *v bode č. 2 (v bode číslo dva), uznesenie č.*

5 (uznesenie číslo päť), § 7 ods. 2 (paragraf sedem odsek dva), ObS Bratislava I (Obvodný súd Bratislava I), na str. (s.) 5 (na strane päť);

6. za číslicami jednotlivých rozhodnutí, nariadení, dekrétov, napr. *Upozorňujeme Vás na ustanovenie § 12 zákona zo dňa 25. mája 1919, č. 275 Zb.;*
7. keď označujeme zlomkom napr. číslo ulice, blokov a poschodia, dáta atď., napr. *Štúrova ulica 9/III, Škultétyho 13/IV (t. j. ul. č. 13, IV. posch.), narodil sa 20. 9. 1908 (t. j. narodil sa 20. deviaty 1908);*
8. za podpisom v rukopisnej grafickej formácii;
9. za značkou (ustáleným dohovorovým symbolom) pozostávajúcou z jedného alebo niekoľkých písmen, hlások, číslic alebo z ich kombinácie, ktorá slúži na označenie rozličnej hodnoty alebo veci; sú to:
 - a) meracie jednotky, napr. *m (meter), l (liter), cm² (štvorcový centimeter), t (tona), bm (bežný meter), h (hodina), s (sekunda), kW (kilowatt), J (joule), Hz (hertz), km (kilometer), ha (hektár), á (ár), kg (kilogram), mm (milimeter),*
 - b) chemické značky, napr. *O (oxygenium – kyslík), Cu (cuprum – meď), Fe (ferrum – železo),*
 - c) medzinárodné značky súhvezdí, napr. *Sco (Scorpio – Škorpión), Tau (Taurus – Býk),*
 - d) hudobné značky, napr. *f (forte), ff (fortissimo), pp (pianissimo),*
 - e) značky menových jednotiek, napr. *Sk (slovenská koruna; v kurzových listoch SKK), Ft (forint), CAD (kanadský dolár),*
 - f) evidenčné čísla motorových vozidiel, napr. *BA-138 AB, BAB 33-44, PD-322 AL.*

Výkričník

Výkričník (!) sa píše:

1. na konci rozkazovacích a želacích viet a súvetí, najmä s formou zvolacích viet, a to:
 - a) na konci samostatných viet, napr. *Otvárajte bránu! No podme, ak máme ísť! Nech sa vám všetko podarí! No, to sa vy pekne chystáte gazdovať!*
 - b) na konci menných výrazov, citosloviec a oslovení s platnosťou jednočlennej vety, napr. *Neuveriteľné! Pomoc! Pssst!*